

crkva u svijetu

POVIJESNI PRILOG

SVETI VLAHO ZAŠTITNIK DUBROVNIKA

*U povodu 1000. obljetnice njegove zaštite**

Josip Nagy

I

Na dan sv. Vlaha (sv. Blaža) 3. veljače 1190., za kneza Gervasiusa, koga bosanski ban Kulin, kada pola godine prije daje Dubrovčanima slobodu trgovanja u svojoj zemlji, zove »Krvaš«, Dubrovčani, voljom sudaca, plemeća, mudrih ljudi a pristankom nadbiskupa Bernarda, odrediše zakonom, da stranci, makar bili dužnici ili zločinci, ako na svečanost sv. Vlaha dođu u Dubrovnik, neće biti izvedeni pred sud niti podvrgnuti kazni tri dana prije i tri dana poslije blagadana.¹ Ova se zakonska odredba uvijek poštovala i, kad je trebalo, izričito spominjala.

Bijaše prošlo već nekih 580 godina od kada je bio porušen rimski grad Epidaurus, današnji Cavtat i, prema pričanju bizantskog cara Konstantina Porfirogeneta u 10. st., osnovan novi grad, stari Lausium, Ragusium. S vremenom uza nj se obrazova hrvatsko predgrađe i jamačno dobi ime Dubrovnik. Spajanjem predgrađa s gradom ime Ragusiuma protegnu se na predgrađe, a ime predgrađa Dubrovnik i na romanski grad.² U Dubrovniku, kao i u Splitu, Hrvati svoj život i svoj kulturni razvoj nadovezuju na život i kulturu kasnijeg rimskog pučanstva. Pokrštenjem ulaze

* Skurla Stijepo, *Sveti Vlaho biskup i mučenik od Sevasta dubrovački obranitelj*, Dubrovnik, 1871. Ritig Svetozar, *Sv. Blaž, biskup i mučenik*, Zagreb 1916. Cvjetković Božo, *Sveti Vlaho i Dubrovnik*, Dubrovnik, 1916. Vučetić Antun, *Sv. Vlaho u Dubrovniku* (Pretiskano iz knjige *Bratstvo*, 1923), Dubrovnik, 1924.

¹ Smičički, *Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije* 2/1904/237 i 242.

² Rački Fr., *Documenta historiae chroaticae periodum antiquam illustrantia*. (*Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium* VII) 401—402. Tomašić N., *Život i djela cara Konstantina VII Porfirogeneta*. *Vjesnik Zemaljskog XX* (1918) 69-71. Hauptmann Lj., *Konstantin Porfirogenet o porijeklu stanovništva dubrovačkog zaleđa*. *Zbornik iz dubrovačke prošlosti*. Milanu Rešetaru o 70-oj godišnjici života. (Dubrovnik, knjiga II, 1931), Dubrovnik, 1931, 17—24. *Hrvatska enciklopedija* 5 (1945) 365—367. *Enciklopedija Jugoslavije* 3 (1958) 126—129.

u krug prosvijetljenih naroda Evrope. Od presudnog je značaja za njihov tadašnji i kasniji život bilo što je rimsko-katolička Crkva ne samo preuzela nego i, po slobodnom nahođenju, oplemenila tekovine antikne kulture.³

Kulturna je prošlost djelovala na sadašnjicu. Bila je »zajednička«, a mogla je biti zajednička jer je bila sastavljena od elemenata različitog podrijetla. Kršćanski element dao je nov poticaj njezinoj djelotvornoj snazi ali i uvjete da na širokom području Sredozemnog mora, a usporedo s njim i Jadranskog, narodi dadu oduška svom vjerskom raspoloženju prema vlastitom raspoloženju. Na čast je Dubrovniku njegov sv. Vlaho, Splitu sv. Dujam i sv. Anatasije, Trogiru njegov biskup (1063-1110) sv. Ivan Orsini, Zadru sv. Krševan i sv. Anastasija, Rabu sv. Hristofor, Kotoru sv. Trifun, Osoru sv. Gaudencije.⁴

Zaštitnik Dubrovnika u najstarije doba nije bio sv. Vlaho, nego sv. Srđ i Bah. Kako na osnovi starih dubrovačkih anala spominje Nikola Ranjina (oko g. 1490. — poslije 1577), njima bijaše posvećena jedna crkvice u gradu. Brdo iznad Dubrovnika nosi ime Srđ.⁵ U 29. poglavlju svog djela *De administrando Imperio*, napisanog oko polovice 10. st., Konstantin Porfirogenet spominje da u sredini grada, u crkvi sv. Stjepana, leži sv. Pankracij. Dubrovački ljetopisci pričaju, da je u drugoj polovici tog istog stoljeća sv. Vlaho bio izabran zaštitnikom njihova grada. To bi se bilo dogodilo otprilike ovako: Venecija je, da bi osigurala prevlast, morala naći put na Istok. Preduvjet za to bijaše nesmetana sloboda kretanja po Jadranskom moru. I jedno i drugo isposlovao joj je dužd Petar II Orseolo, začetnik njezine veličine i slave. Ali na Jadranu su Veneciji velike smetnje pravili gusari, u prvom redu neretvanski. Zbog njih bijaše uvijek u opasnosti sigurnost mletačke trgovine. Osim toga Venecija je u 10. st. morala Hrvatima plaćati danak. Za dužda Petra Candiana III (942—959) tražila je načina, kako da se oslobodi tih nemilih prilika pa bi bila došla na pomisao, da zauzme Dubrovnik.

S nekih stotinu lađa krenuše Mlečići prema Grčkoj, zaustaviše se pred gruškom lukom i Lokrumom i zatražiše od Dubrovčana da im dopuste doći u grad po vodu i hranu. Dubrovčani, ne sluteći prikrivene namjere, lijepo ih primiše i dadoše im potrebite stvari. Mlečići ovoga puta samo promotriše stanje u gradu.

Župnik crkve sv. Stjepana po imenu Stojko, dakle župnik najstarije poznate crkve srednjovjekovnog Dubrovnika, prvi je, kako pričaju dubrovački ljetopisci, otkrio pravi razlog dolaska Mlečića. Dok je oko ponoći boravio u svojoj crkvi na molitvi opazi u samoj crkvi mnogo oboružanih mladih ljudi i među njima jednoga starca. Ovaj mu reče da je mučenik Vlaho, a vojnike da je poslalo samo nebo. Objavi mu da Mlečići namjeravaju zauzeti grad pa neka sve to javi vijeću i neka ga pozove, da utvrdi zidove i postavi straže. Vijeće svijesno primi poruku, zahvali Bogu i svome novom svetom zaštitniku i učini sve ono, što mu bijaše poručio

³ Ispor. duhovit članak don Frane Bulića *Dolazak Hrvata i pohrvaćvanje Dalmacije u Sveslavenskom zborniku*, Zagreb, 1930, 1—5.

⁴ Šišić F., *Letopis popa Dukljanina*. (Srpska akademija. Posebna izdanja, knjiga LXVII. Filozofski i filološki spisi, knjiga 18.) Beograd—Zagreb 1928., 4—6. Klaić Nada, *Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku*, Zagreb, 1971, 13—15.

⁵ *Rječnik Jugoslav. akad.* XVI, 345.

Stojko. — Mlečići izvršiše napad, ali ih nadvlada gradska vojska uz pomoć nebeske.

Legenda, po kojoj bi se sv. Vlaho sam od sebe pojavio da brani i štiti Dubrovnik u 10. st., kad se našao u velikoj opasnosti, zabilježena je u najstarijim dubrovačkim ljetopisima i u Nikole Ranjine.⁶ Iz tih bezimenih ljetopisa preuzeo ju je učeni talijanski dominikanac Serafin Razzi (1531—1611) koji je g. 1587—1589. boravio u dubrovačkom samostanu svoga reda i tu napisao povijest Dubrovnika, prvu, koja je bila tiskana.⁷ Izvadak iz legende donio je u novije doba Dubrovčanin Matija Zamagna (1780—1870) u svojoj knjizi *La Storia di Ragusa*, napisanoj g. 1862—1868., a objavljenoj u Trstu 1935. (str. 54).

Domaća legenda o sv. Vlaha je legenda u pravom smislu riječi; priča o jednom događaju, koji znači vrlo mnogo za sredinu, u kojoj je nastala. Mlečići valjda nisu došli u Dubrovnik; o njihovoj težnji za gospodstvom nad Dubrovnikom Razzi kaže, da je čitao u dubrovačkim povijestima — »come scrivono l'Istorie di Raugia«. Mletački izvori o tome šute ili samo daju naslućivati da sve to smatraju nekakvim legendarnim pričanjem, koje da je nastalo u samom Dubrovniku. Potkraj 10. st. — sv. bi Vlaho bio izabran zaštitnikom Dubrovnika g. 972.⁸ — u raznim krajevima svijeta ozbiljni pothvati imali su lijepa uspjeha u poltičkom, vjerskom i kulturnom životu. Ovaj dubrovački događaj ima svoj prirodan okvir u zbivanjima u našoj sredini, o kojima priča pisac prve hrvatske povijesti Trogirani Ivan Lucius u svom značajnom djelu *De Regno Dalmatiae et Croatiae* (1666), str. 66—76.

Da se pričanje domaće legende ne može utvrditi sigurnim dokazima, razumije se samo po sebi. Ali, kao što bi Dubrovčani bili izabrali sv. Vlaha za zaštitnika svoga grada u času kad im je otkrio opasnost koja im je prijetila, tako se u dubrovačkoj prošlosti štovanje sv. Vlaha i ljubav prema domovini ne dadu odvojiti jedno od drugoga. Neće biti pretjerano kad se kaže, da je svečeva povijest usko povezana s poviješću Dubrovnika i da je ta povezanost potrajala sve dok jača sila nije učinila kraj dubrovačkoj samostalnosti i slobodi (1806). A pedeset i šest godina prije tog kobnog događaja, one iste 1750-te godine, kad je Ruđer Bošković, po papinu nalogu, sudjelovao u radu na mjerenju meridijana između Rima i Riminija i na ispravljanju karte Crkvene države, dubrovački senat isposlova da isusovac Alfonso Niccolai napiše životopis svetog zaštitnika njegova grada. Nicolaijevo djelo *Memorie storiche di S. Biagio protettore della Repubblica di Ragusa*, posvećeno dubrovačkom senatu, objelodanjeno je u Rimu g. 1752. Talijanski pijarist, nastavnik pijarističkog Collegium Ragusinum, ravnatelj, poslije, liceja i gimnazije u Dubrovniku i Zadru, Franjo Marija Appendini (1768—1837), hvali brigu skrbnika crkve sv. Vlaha za objelodanjenje tog djela. Oni su time pokazali, kaže, da se politika uzalud trudi da kraljevinama i republikama pri-

⁶ *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium* 14, 21—22 i 199—201. Kratka napomena u Džona Rastića (Junije Resti); *Monumenta spectantia* 25, 29.

⁷ *La Storia di Raugia*, Lucca, 1595. Izdanje Josipa Đelčića (Geicich), Dubrovnik, 1903, str. 36—37.

⁸ Ispor. Šišić, o. c. 6 op. 5.

bavi dugo trajanje, ako nemaju nebeskog zaštitnika, koji njima ravna.⁹ Appendini, koji je marljivo učio hrvatski jezik, usrdno proučavao političku, vjersku i kulturnu povijest Dubrovnika, jamačno je dijelio uvjerenje njegove vlade, da ona božanskom nadahnuću duguje što je Republika spretnim diplomatskim pothvatima uspjela da bude prva evropska država, koja je na prikladan način stupila u vezu s Turskom i time ne samo polučila znatnu materijalnu korist, nego i na osobit način pridonijela zajedničkoj stvari kršćanstva.¹⁰

II

Sv. Vlaho, kako pričaju njegovi životopisi, rodio se u Sebastiji, u pokrajini Pontu u Maloj Aziji. Roditelji su mu vjerojatno bili pogani, a i on kao da se rodio u poganstvu. Bio je liječnik i na glasu u svom zvanju. Mnogo se trudio oko zdravlja svojih sugrađana. Nakon smrti prvog sebastijanskog biskupa Jermenca Mehrušana svećenstvo i vjernici, po tadašnjem običaju, izabraše Vlahu za svog biskupa. Time započe njegov neumoran i nikada nepokoleban rad na obraćenju pogana i na iskorijepljivanju poganskih zloporaba. To je bilo nekako u doba, kad je za rimskog cara Dioklecijana g. 303. i u drugoj Jermenskoj — kojom upravljao rimski namjesnik, a čiji glavni grad bijaše Sebastija — zaredalo općenito proganjanje kršćana.

Priča se da je neka žena imala jedinca sina. Kad je dijete jelo ribu zapne mu u grlu velika kost, koju naravnim načinom nitko nije mogao odstraniti. Dijete bi stalno umrlo. Vlaho ga znakom križa i molitvom oslobodi smrtne opasnosti. U svojoj je molitvi navodno rekao: »Ova moja molitva neka ne bude na korist samo ovome djetetu nego i svima, koji bi te, gospodine Bože, u slučaju bolesti grla zamolili u ime moje. Pomozi njima i svakom ljudskom stvorenju«.

Kad, poslije svakojakih nagovaranja i odlučnih prijetnja, nije htio zatajiti Krista i prigrliti pogansku vjeru, baciše ga u tamnicu i podvrgoše svakojakim krvavim mukama. Jednoga mu dana objesiše oko vrata težak kamen i baciše ga u jezero. Vlaho zazva ime Gospodnje, kamen mu pade s vrata i, umjesto da se utopi, pođe po vodi kao po suhome. Za njim krenuše pogani, stadoše dozivati svoje bogove, ali se svi potopiše. Tužiše ga da se služi čarolijama i osudiše na smrt. Prije nego što mu odrubiše glavu usrdno je molio svemogućega Boga da pomogne kršćanima u svim njihovim potrebama pa, uz ostalo, i u bolesti grla. Mučeničku smrt podnese između 316. i 320. godine.

Za cara Konstantina, kad je do tada progonjeno kršćanstvo nastupilo svoj pohod da zavlada svijetom, svečev grob dođe na veliko štovanje. Brzo se širilo po Armeniji i po drugim krajevima Male Azije. Iz straha da svečevo tijelo ne bi bilo razneseno i porazbacano onako, kako se često događalo sa svetim moćima za Arijevaca i za cara Julijana Apostate

⁹ *Notizie storico-critiche sulle antichità storia e letteratura de' Ragusei* divise in due tomi e dedicata all' eccelso Senato della Republica di Ragusa. I, 177, Ragusa, 1802.

¹⁰ Ispor. moje predavanje *Dubrovnik*, održano prigodom biskupskog posvećenja dubrovačkog biskupa oca dra Severina Perneka 18. lipnja 1907., objelodanjeno g. 1908. u Hrvatskom književnom zborniku Društva sv. Cirila i Metoda *Marulić* u povodu stote obljetnice osnutka Društva, str. 107—112.

(361—363), pobožni ga kršćani preniješe iz prvotnog groba na neko drugo, sigurnije mjesto. Pa ipak su već tada njegove moći raznašali djelomično po raznim krajevima. A poslije, za islamskog osvajanja Azije, Afrike, Sirije, Jeruzalema, Anatolije, Mezopotamije, Misira i Perzije, kršćani bi, kad bi spasavali sami sebe, spasavali i moći svetaca koje su štovali. Moći sv. Vlaha dođoše po svoj prilici već zarana u Carigrad i biše smještene u crkvu, koja je otprije bila podignuta njemu u čast. Ova je crkva skupa s gradom stradala u 16. st., a nova je bila podignuta g. 1844—1847. Osim Katoličke crkve sv. Vlahu štuje i Pravoslavna i Jermenska, štuju ga i muslimani i rado ga zovu »Božjim čovjekom« ili »svecem grla«.

Štovanje sv. Vlaha postepeno se širilo i po Zapadu, ponajviše s dolaskom kršćana s Istoka kad su, bježeći pred najездом Islama, tražili nova skrovišta. Jedna se njegova slika našla u podzemnoj bazilici sv. Klementa u Rimu. Njemu na čast podigoše crkve u Rimu, Napulju, Veneciji, kod Erfurta u Thuringenu već prije 13. st. Po svijetu se razasuše i svečeve moći; ima ih ne samo u Dubrovniku nego i u Italiji, Francuskoj i Španjolskoj. Skeptici će na to rado primijetiti, da bi sv. Vlaho, kad bi uistinu sve to bili ostaci njegova tijela, morao imati barem stotinu ruku i nogu. Nasuprot tome sotji činjenica, da se njegove moći redovito sastoje od malih čestica, a onda, da je bilo i drugih svetaca, koji su, osim njega, nosili ime Vlaho (Blaž). Do 10. st., kad Dubrovčani izabraše sv. Vlahu svojim zaštitnikom jer im se njegovom pomoću spasio grad, svečev se kult bijaše već proširio po svijetu.

Za prvu crkvu sv. Vlaha u Dubrovniku kadšto se mislilo da se dizala na istom mjestu gdje je i sadašnja. Neće biti tako. Vjerojatno je bila blizu kasnijega samostana opatica sv. Klare na Placi, na lijevom uglu gradskih vrata Pile, kad se s Place izlazi iz grada. S porastom bogatstva javljala se zamisao, da se stara malena i već trošna crkvice zamijeni velikim hramom, osobito poslije g. 1348., kad je od strašne kuge poginulo nekoliko tisuća ljudi. Bijaše ispunjenje zavjeta kad se na mjestu, gdje je sadašnja crkva sv. Vlaha, gradila druga tri godine, od 1348. do 1351., a dograđivala do g. 1356.

Gradnju crkava spominju Dubrovački bezimni anali, po njima Nikola Ranjina, koji napominje, da se g. 972. odredilo (»fù assegnato«) da se sagradi crkva u čast sv. Vlaha, pa Serafin Razzi i historičar Džono Rastić (Junije Resti, 1669—1735).¹¹ Drugu crkvu opisuje Philippus de Diversis de Quartigianis iz Luke, koji je 1434—1441. kao učitelj boravio u Dubrovniku.¹²

Crkva, veličanstveno djelo Ivana iz Sijene, bijaše sva od srebra i rijetkih vrsta mramora. Milanska glasovita porodica Sforza, koja je u 15. i 16. stoljeću dala svome gradu šest vojvoda, darovala joj je oltar sv. Ambrozija. Oštećena za velikog potresa g. 1667. bi doskora popravljena i neko doba zamjenjivaše stolnu crkvu Velike Gospe, koju poruši potres. Crkvu

¹¹ *Monumenta spectantia* 14, 22 i 201; Razzi, *La Storia di Ragusa*, izd. 1903, str. 37.

¹² *Philippi de Diversis de Quartigianis Lucensis, artium doctoris eximii et oratoris — Situs aedificiorum, politiae et laudabilium consuetudinum inclytiae civitatis Ragusij ad ipsius senatum descriptio*; izd. V. Brunelli u *Programu* zadarske talijanske gimnazije za škol. god. 1879—80, 1880—81. i 1881—82. (XXIII—XXV), Zadar, 1880—1882, poglavlje »Descriptio templi S. Blasij« u *Programu* za god. 1879—80, 34—35.

sv. Vlaha uništi požar 24. svibnja 1706. Priča se da je neki hrabar i po-
božan građanin po imenu Kristo Dragi, kad se požar najviše rasplamsao,
tri puta srnuo u crkvu da spasi kip sv. Vlaha, koji se nalazio na glavnom
oltaru, ali ga je vatra svaki put spriječila. Kip, prvi umjetnički spomenik
13. st., nalazi se sada u stolnoj crkvi. Svetac drži u desnoj ruci biskup-
ski štap, u lijevoj ploču, na kojoj je nacrtan Dubrovnik otprilike onako
kakav bijaše g. 1485. Vjerovalo se da je kip bio čudom spašen.

Novi hram, sadašnji, prostraniji od predašnjega, bi sagrađen g. 1715. I
na ovaj bi se hram mogla primijeniti primjedba Izidora Kršnjavoga:
»Crkve i palače dubrovačke upravo su veličanstveni spomenici i svjedo-
čanstva visoke kulture u onoj aristokratskoj republici, u kojoj je do pos-
ljednjih generacija duh nekadašnje neovisnosti ostao živ i tako jak, da
se ugledni potomci nekad vladajućih obitelji nisu htjeli ženiti, 'da ne
rađaju robove', kako pokojni Pucić reče. — Dok su crkve spomenici, u
kojima ona ideja, koja ih je podigla još i danas živi neprekinutom jako-
šću, palače su tek kao grobni spomenici.«¹³

I ideja o sv. Vlahu živi neprekinutom jakošću i dan danas. Pred njego-
vom se crkvom odigrava najznačajniji dio velike svečanosti 3. veljače.
Do nje dopire gruvanje topova i pucanje pušaka, pred njom se viju
barjaci, u njoj se dižu najtoplije molitve. Čitav Dubrovnik pozdravlja
»svoga sveca«, pozdravlja ga prošlost i sadašnjost. Rano ujutro Župljani
i Brgačani u svojim zlatom urešenim odijelima silaze na Pile da se tu
sastanu s izaslanstvima iz Rijeke i sa čitavog dubrovačkog Primorja. Vi-
janjem zastava pozdravljaju drevne gradske zidove pa svi skupa ulaze u
raskošno ukrašeni grad. Vrhunac je svečana procesija koja završava bla-
goslovom puka.¹⁴

Bit će da je svečanost sv. Vlaha bila ustanovljena kad su ga Dubrovčani
izabrali za svoga zaštitnika i da se, u početku, odvijala u skromnim omje-
rima dok Dubrovnik nije postao bogat i moćan grad, a Republika pro-
širila svoje područje. Trgovina zahvaća Egipat, Crno more i Balkanski
poluotok. Državnu vlast predstavlja Knez-Comes; vrše je tri vijeća:
Veliko vijeće — *Consilium Maius*, *Vijeće umoljeno* — *Consilium Roga-
torum* i *Malo vijeće* — *Consilium Minus*. Neće proći ni jedna godina a
da jedno ili drugo vijeće ili sva tri skupa ne donesu koju odluku o sve-
čanostima sv. Vlaha. Stranci koji su kraće ili duže boravili u Dubrovniku
mogli su se lako uvjeriti koliko su zvanični krugovi i stanovnici štovali
svog svetog zaštitnika i nastojali da mu na njegov svečan dan posvje-
doče svoju odanost i zahvalnost. O svečanostima pišu dr Filip de Diversis
iz Luke, dominikanac o. Serafin Razzi iz Toskane i pijarist Franjo Marija
Appendini, Pijemontez iz Poirina nedaleko od Torina. Spominju crkvene
i gradske svečanosti, njihovu ustanovu, sjaj koji su postigle poslije četiri
stoljeća, pozdrav Dubrovčana ljudima iz okolice, koji u svojim narodnim
nošnjama dolaze na svečanost, iskazivanje počasti knezu i vijećnicima
pred dvorom, vijanje barjaka, ples »tržnica«,¹⁵ dužnost velikog kapetana

¹³ Iz *Dalmacije*, Zagreb 1900, 47.

¹⁴ Vojnović Lujo, *Dubrovnik. Jedna istorijska šetnja*, 3. izd., Zagreb, 1922, 86—87; Batušić
Stavko, *Umjetnost u slici. Pregled povijesti umjetnosti*, Zagreb (Matrica hrvatske), 1957,
308, 332, 341.

¹⁵ *Rječnik Jugosl. akad.* XVIII, 338.

svečanosti, sv. misu, procesiju, ljubljenje sv. moći, darivanja i druge pojedinosti. Appendini će dodati da se za ovih svečanosti lice svakog dobrog Dubrovčanina sjaji pobožnošću i radošću.¹⁶

Crkvena svečanost, spojena s trodnevnom pobožnošću i pohvalnim govorom o svecu u njegovoj crkvi, počinja 30. siječnja. Dominikanac Vincenzo Michele Mugnani objelodanio je u Napulju g. 1575. svoj *Sacro triduo panegirico-morale in lode di S. Biagio vescovo e martire protettore della Eccellentissima Republica di Ragusa* i posvetio ga senatu Republike, a u Dubrovniku na hrvatskom jeziku 1849. dubrovački franjevac, poslije patrijarh u Aleksandriji, svoje *Tridnevje na čast S. Vlasi*. Takvih pohvala bilo je i poslije; neke su izdane u *Listu Dubrovačke Biskupije*.

III

God. 924., malo prije uglavljene zaštite sv. Vlaha, Dubrovnik je imao svog biskupa i neku više ili manje izgrađenu autonomnu upravu. God. 1102. biskup postade nadbiskupom i time prestate nad Dubrovnikom vlast splitskog nadbiskupa, pod kojom je dosad stajao. Prestalo je i pripadanje Dubrovniku Bizantskom carstvu pa, prirodno, i vlast nad Dubrovnikom bizantskog stratega, koji stolovaše u Zadru. Autonomija općine sve se više ustaljivala. Postojeće odredbe javnopravnog i privatnopravnog značaja dadoše osnov Gradskom statutu, koji je bio sastavljen g. 1272. a u 14. i 15. st., u doba najvećeg cvata, upotpunjavan novim odredbama.

Statut, naravno, ne zaboravlja svog svetog zaštitnika. Već u uvodu, nakon zaziva gospodina Boga, B. D. Marije i svetog Marka, moli sv. Vlaha slavnog mučenika — *gloriosi martiris* — da bi, njegovom pomoću, grad mogao sretno i mirno živjeti ravnajući se po svom Statutu. Knez, kojega je u Dubrovnik za svoje vrhovne vlasti (1205—1358) slala Venecija, pošto se zakune da će dobro upravljati gradom, čuvati ga i poštovati stare običaje i odredbe, prima barjak sv. Vlaha i time nastupa u svoju službu. *Statut* određuje da crkvi sv. Vlaha pripada četvrtina imovine osobe, koja je umrla a da nije učinila oporuku.¹⁷

Napadno bi moglo izgledati što u *Statut* nije uvrštena odluka iz 1190. god. o povlasticama za osobe koje na dan sv. Vlaha dolaze u Dubrovnik, donesena umalo pred stotinu godina. Da se ona uvijek poštovala, unatoč *Statutove* šutnje, pokazuje zaključak vijeca od 25. lipnja 1347. Odredbi, da se dan prijenosa ruke sv. Vlaha (5. srpnja) mora zauvijek svetkovati, dodaje se, da »tri dana prije tog dana i tri dana poslije osobe, koje gradu ili pojedincima duguju bilo što u novcu, mogu slobodno i bez opasnosti doći u Dubrovnik na svečanost i boraviti u gradu i njegovu okrugu uz onu istu pogodnost, koja je podijeljena dužnicima povodom dana muke sv. Vlaha (sub illa franchisia que concessa est debitoribus in die passionis S. Blasii«¹⁸).

¹⁶ De Diversis u Programu za god. 1880—81, 41—44; Razzl (1903), 196—198; Appendini, *Nottizie* 1, 177—181.

¹⁷ Bogišić V. et C. Jireček, *Liber statutorum civitatis Ragusti compositus anno 1272. Cum legibus aetate posteriore insertis atque cum summaris, adnotationibus et scholiis a veteribus juris consultis Ragusinis additis*. (*Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium IX*), Zagreb, 1904, 2, 3, 110.

¹⁸ *Monumenta Ragustina. Libri reformationum*. 1, 265. (*Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium 10*), Zagreb 1879.; *Liber Statutorum LXI—LXII*.

S tom se odredbom podudara poglavlje 46. statuta otoka Lastova g. 1310. s dodatkom: kako se čini u Dubrovniku (»come se fa a raguxi«)¹⁹, a statut otoka Mljeta g. 1345. ima u svom hrvatskom prijevodu iz 18. st. ovako 36. poglavlje: »Utvrdjavamo i naređivamo, ako je kogod dužan Universtitati od Mljeta oli komu čeljadetu za poštenje i rispet prislavnoga baruna, branitelja i Konfalona od grada Dubrovnika, Svetoga Vlaha mučenika Isukrstova, hoćemo da može iziti na dvor tri dni prije a tri dni poslije njegove svetkovine od Febrara i od Lulja kako je običaj u Dubrovniku.«²⁰

Sv. Vlaha se daje naslov baruna u značenju osobe, koja ima široku vlast na nekom području ili u krugu djelovanja, pa tako i svecima, a čak i samom gospodinu Bogu.²¹ Barun u statutu otoka Mljeta jamačno znači ono isto što Rastiću zaštitnik, osloboditelj i branitelj.²² Konfalon (confaloniere, gonfaloniere) je zastavnik, stjegonoša.

Otok Lastovo pripao je Dubrovačkoj republici oko polovice 13. st., otok Mljet darovao je republici bosanski ban Stjepan 1333. god. Oba otoka ostadoše u njezinoj vlasti do njezina pada (1808). Dubrovački vlastelin bio je knez u Lastovu, izaslan na dvije godine. Na pročelju njegova dvora stajao je kip sv. Vlaha. Benediktinski samostan sv. Marije na Mljetu, osnovan u 11. ili 12. st., u 16. st. postao je glava svih benediktinskih samostana Dubrovačke provincije, koja je nosila ime *Congregatio Melitensis*. Na glasu među opatima bio je pjesnik i učenjak Ignjat Đurđević (Đorđić, 1675—1737), autor *Uzdaha Mandalijene pokornice, Saltijera slovinskoga, Suza Mrunkovih s tragovima mlječanskog folklor*a. Djelom *D. Paulus apostolus* (Venecija, 1730) htio je dokazati da se brod kojim se sv. Pavao vozio iz Azije u Rim slomio kod dubrovačkoga Mljeta u Jadranskom moru, a ne kod Malte u Sredozemnom.²³

Odmah, nakon prebrođene opasnosti g. 972., Veliko vijeće, kako spominje Rastić, stvori jednoglasan zaključak, da se lik svetog zaštitnika i branitelja utisne u gradski grb, postavi na javne zgrade, gradske zidove, tvrđave, na državni barjak, na pečate, novce, isprave. Na novcima prevladava slika sv. Vlaha na licu i Isusova na naličju s natpisom, da je sv. Vlaho zaštitnik Dubrovačke republike (*S. Blasivs Ragvsi*, ili *protector Reipublicae Ragvsinae*, ili samo *S—B* za *S. Blasivs*). Općinski pečat — *Sigillum Communis Ragvsii* — spominje se prvi put g. 1235. u ispravi, kojom Dubrovnik podjeljuje građanima grada Ravenne slobodan prolaz i trgovanje po svom području. Lik sv. Vlaha uz gradska vrata vidi se na pečatima g. 1247—1441., dakle oko dvije stotine godina. Zove se »velikim« pečatom pa je uza nj bio i »malí«, na kome je samo svečev lik.

¹⁹ Radić Fr., *Knjiga o uredbama i običajima skupštine i općne otoka Lastova*. — Libro dell'ordinamenti e delle usance della universitade et dello commun della isola de Lagusta, (*Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium* 8., 1901).

²⁰ *Statut oli Zakoni od Universtitati Otoka od Mljeta u naški prepisani na način, kako je običaj na dan dananšji govoriti*. Izdao M. Ban u časopisu *Dubrovnik, cvet naročnoga knjižtva* III. za god. 1851. (Zagreb, 1852), str. 207. Ispor. Bcgišić—Jireček, *Liber statutorum civitatis Ragvsi IX. i Strohal Ivan, Statuti primorskih gradova i općina*. Bibliografički nacrt. Zagreb (Jugosl. akad.), 1911, 93—95.

²¹ *Rječnik Jugoslav. akad.* 1, 190—191 donosi nekoliko potvrda za natuknicu »baron — barun«, ali ne ovu iz Statuta otoka Mljeta; a nema ni tumačenja te riječi.

²² *Monumenta spectantia* 25, 29, 65 i 230.

²³ O Lastovu i Mljetu v. na mnogim stranicama odličnog djela Ivana Ostojića *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima*, sv. I—II. Split, 1963—1964; o Mljetu nešto u djelu Miroslava Vanino *Isusovci i Hrvatski narod*, I, Zagreb, 1969, 14—31.

Poslije mohačke bitke (1526) ugarsko-hrvatsku vrhovnu vlast nad Dubrovnikom zamjenjuje turska (do 1806). Turskom caru plaća danak, ali nije više »općina« nego samostalna država. Na pečatima su natpisi *Sigillum Reipublicae Racusinae*, i *S. Blasivs protector Racvsinae Respublicae* ili, kraće, *S. Blasivs protecor Ragvsii*. Žig pojedinih ureda i ustanova bio je »općinski žig« ili »žig sv. Vlaha«.

Lik sv. Vlaha na novcima je upravo dubrovačka zastava. God. 1419. Senat je naredio, da vojska nosi zastavu sv. Vlaha; a tu zastavu (vexillum b. Blasii), kako je već spomenuto, izričito spominje *Statut* od g. 1272. Sve do potkraj Republike sv. Vlaha na bijeloj zastavi blagoslivlje desnom rukom, a u lijevoj drži biskupski štap. S jedne njegove strane je slovo, S, a s druge B (Sanctus Blasius). Ona se vila svuda po Dubrovniku, osobito na »Orlandu«, spomeniku dubrovačke slobode, a i na brodovima.

S vrhovnom vlašću Turske došla je i zaštita Turske, a pružile su mu je i Francuska i Španjolska. Sklona mu je bila Engleska i još neke moćne države, osobito Sveta Stolica. U doba oko 1606—1663. g., a vjerojatno i prije i poslije, Dubrovnik je slao papinskoj kancelariji u Rimu obavijesti o političkim i vjerskim prilikama u Turskoj. One služe na čast njegovim poslanicima u Turskoj kad pokazuju kako su ispravno shvaćali i prosuđivali prilike koje su trebali prikazati.

Zbog te mnogostrane naklonjenosti zavidnici su kadšto skraćenicu S. B. (s. Blasius) na dubrovačkoj zastavi tumačili kao »sette bandiere«, tj. da se Dubrovnik, ako mu se samo pruži prilika, oportunistički okreće na sedam strana.

Za burnih dvadeset i pet godina potkraj 18. st. i na početku 19., u doba francuske revolucije i Napoleonova carstva (1789—1815), kada se prilike u svijetu mijenjaše brzim tempom, a događaji u Francuskoj bacahu svoju sjenu i na mnoge druge zemlje, ni Dubrovnik nije mogao da sniva miran san. Ako ne drugo trgoše ga dva događaja: g. 1797. nestade njegove suparnice na Jadranu, Venecije, a rusko-turskim ugovorom od 21. ožujka 1800. iskrсну »Slobodna država Jonskih otoka« s aristokratskim ustavom, sastavljenim po uzoru na dubrovački (à l'instar de la République de Raguse). Dopirat će do njega glasovi koji će ga sad umiriti a sad zaprepastiti sve do kobnog 27. svibnja 1806., kada je francuski general Lauriston sa svojom vojskom ušao u grad.

A za tih nestalnih prilika dubrovački su konzuli morali pomorskim kapetanima priopćiti poruku Senata da je dubrovačka zastava ona sv. Vlaha i da brodovi, kad god izlaze iz koje luke, moraju viti zastavu sv. Vlaha (g. 1793.).²⁴ Nakon mira u Tilsitu 1807. francuska se okupacija pretvori u aneksiju; dubrovačka zastava bi skinuta, brodovi su morali ploviti pod zastavom kraljevine Italije, a 31. I 1808. bi ukinut dubrovački senat, jedina uspomena na bivšu republiku. Francusku vlast nad Dubrovnikom zamijeni austrijska (1814—1918). Da sv. Vlaha i njegova zastava nisu nikada pali u zaborav, vidjelo se g. 1892., kada je općina isposlovala od

²⁴ L. Vojnović, *Pad Dubrovnika* 1, Zagreb, 1908, 11—12.

austrijske vlade dopust da na Orlandu ponovno ističe bijelu zastavu sv. Vlaha.²⁵

Sve su to jasna svjedočanstva kako Dubrovnik i Dubrovčani usrdno poštivaju i sdračno vole svog svetog zaštitnika, kojega, kao iz milja, zovu na starinski način »Vlasi« (prema grčkom Vlasios). U njegovu je zaštitu povjerovala već mala opićna na ostrim hridinama usred mora. Cvjetala je u slobodi i radu, a on postajao izvor svega dobra. Branitelj je od svih nedaća, zala i bolesti, učitelj čednosti i skromnosti, osobito strpljivosti u podnošenju životnih jada, čuvar pomoraca i slobode Republike. Bez njega ne bi bilo zamaha, poleta i snage u upravljača države.

Pod sjenom sv. Vlaha ljetopisi i ljetopisci spominju događaje, koji kao da su se zbili u oči pada bosanskog kraljestva (1463), a lako su mogli postati sudbonosni po Dubrovnik.

G. 1462. Dubrovčanin Junije Drago Đorđić junački se borio u ugarskoj vojsci protiv Turaka. Ozlojeđeni sultan zatraži da mu ga Republika izruči. Vlada odgovori da je Đorđić u službi ugarskog kralja, da se ne nalazi na njezinu području pa da ne može udovoljiti sultanovu zahtjevu. Na to sultan naredi da se uhite dubrovački trgovci koji se nalaze u njegovim zemljama i da im se oduzme imutak. Svoju odluku saopći dubrovačkom poklisaru Nikoli Šimunu Buniću, a Dubrovniku spremi odmazdu.

Nakon Bosne došla je na red Hercegovina (1482). Na putu prema jugu sultan bi, kako se mislilo u Dubrovniku, mogao udariti na njihov grad. O toj opasnosti obavijestije Veneciju, Ugarsku i papu Pija II. Papa im obeća svoju pomoć i objavi da će pozvati i druge da i oni učine to isto, ako Dubrovnik zatraži. Vlada odredi javne molitve i svoj udes stavi u ruke svog svetog zaštitnika.

Dok je narod bio u crkvama, priča se dalje, stiže poslanik rumunjskog paše Begler-bega. Po nalogu svog gospodara savjetova Dubrovčanima, da odmah pošalju sultanu svoje poslanike. Poslušase ga i kao poslanike otpremiše Nikolu Palmotića i Iliju Bunića, ali se uzeše spremati na obranu. Pomoć iz vana bila je vrlo slaba.

Poslanicima obeća sultan, da neće zauzeti grad nego samo dubrovačko područje. Na molbu poslanika odusta i od te nakane. Ta nenadana povoljna promjena iznenadi vladu, pa se ona stade raspitivati, kako je do nje došlo. A to da je bilo ovako: Kad je sultan, idući prema Dubrovniku, dopro do Sutjeske, ukaza mu se sv. Vlaho u obliku starca i zaprijeti mu, da će slabo proći ako ustraje u svojoj opakoj namjeri. Sultanu se podjedno uplaši konj i posrnu. Zbog svega toga on odustade od daljnjeg puta, rumunjskom paši ispriča ovaj događaj, a ovaj javi sve to Dubrovčanima preko naročitog glasnika i preporučujući im, da sada pošalju sultanu svoje poslanike da mu zahvale na iskazanoj blagonaklonosti.

Osim ovog pričanja ima i drugih; spominje se, da su Mlečići bili spremni da brane primorske gradove, a kralj Matija Korvin da je sakupljao voj-

²⁵ O tome s mnogim pojedinostima: M. Rešetar, *Dubrovačka numizmatika*. I. historički dio, (Srpska Akademija nauka i umetnosti. Posebna izdanja, knjiga XLVIII. Društveni i istorijski spisi, knjiga 18), Sremski Karlovi 1924, 243—634. Na tablicama sa slikama dubrovačkih novaca i medalja, priloženim drugom, opisnom dijelu (Posebna izdanja, knjiga I.X. Društveni i istorijski spisi, knjiga 24, Beograd—Zemun, 1925) ima i onih s likom sv. Vlaha. — Predgovor prvom dijelu ima datum: U Zagrebu na svetoga Vlaha g. 1922.

sku protiv Turaka. Bilo kako mu drago, u Dubrovniku se vjerovalo da je sultan, po miloj volji, mogao osvojiti Hercegovinu i da ni Mlečići ni ugarski kralj nisu mogli smesti njegove namjere. Razzi će primijetiti da je oholi tiranin, po volji Božjoj, drugamo okrenuo oružje i pustio Dubrovnik na miru,²⁶ a Dubrovčani će i ovaj put, kao i prije i poslije, ustrajati u uvjerenju da svoj spas duguju svom moćnom zaštitniku prije nego bilo kome.

IV

Dubrovnik je na glasu sa svojih nemilih potresa. Stradao je g. 1520., a osobito g. 1667. Podatak o potresu od 17. svibnja 1520. bezimernih anala upotpunjuje Nikola Ranjina kad kaže da su mnogi vidjeli kako se tada bijaše brdo Brgat toliko nagnulo da je svaki čas moglo pasti na grad. Zadržaje ga blažena djevica Marija i sv. Vlaho. To isto spominje i Serafin Razzi.²⁷

G. 1667. nije bilo dosta što je potres pretvorio grad u gomilu kamenja, nego je Kara Mustafa htio izvesti svoju namjeru da, na povratku iz Beča, zauzme Dubrovnik. Međutim, njegov poraz kod Beča 12. rujna 1683. omeo mu je zasnovani pothvat. Olakšanje u ovim teškim, valjda najtežim časovima pribavio je Dubrovniku njegov sveti zaštitnik. Toplim molitvama stoga grad mu je usrdno zahvaljivao na svakoj pomoći i na svakom dobru, koje mu je iskazivao bez prekida.

U književnosti dvije uzvišenosti: sv. Vlaho i sloboda stoje skladno — ova riječ u dubrovačkom smislu njima ponajprije pristaje — jedna pored druge. Potres g. 1667. i kako se Dubrovnik oporavio poslije ove nesreće opisuje Jaketa Palmotić Dionorić (1623—1680) u svom spjevu *Dubrovnik ponovljen*,²⁸ u kojemu se povodi za Gundulićevim *Osmanom*. Po zaključku preživjele vlastele priređuje se zahvalna svečanost, nakon ophoda, u kome se nose svete moći:

Snižni zavjet učiniše
svetom Vlasi crkvu zgradit;
da pomoćnik on čestiti
bude gradu Dubrovniku,
da mu bude isprositi
u višnjega prednju dika;
i da naprijed još uzbude
obranitelj vjerna pučka,
da ga čuva, brani i bljude
od protivnijeh svakijeh muka.

Na zagovor sv. Vlaha nebo pomaže Dubrovčanima. U svojoj molbi Sve-
mogućemu reći će svetac:

Moji su ovo sve sinovi,
moj vas ovo puk je vjerni.
A i tvoja rajska dika

²⁶ o. c. 103—104.: Ma per bontà del sommo Idóio, il superbo tiranno, forse sdegnando di sogglogare una città di così poco e di così sterile paese in terra, voltando l'armi ed il pensiero altroue, la lasciò vivere in pace.

²⁷ *Monumenta spectantia* 14, 98—99, 277; Razzi o. c. 121.

²⁸ Izd. Stj. Skurla, Dubrovnik, 1878.

zapovide davno meni,
da sam grada Dubrovnika
obramitelj ja ljubljani.

A samilostni Spasitelj:

Blagi pogled on obrati
k svetom starcu, gdje uzdiše,
ter mu čini gori ustati,
i da stupi prida nj više;
pak bivši se posmjehnuo
blagom riječi reče njemu:
starče, molbe tvé sam čuo;
zamiren ćeš bit u svemu.
Tvoj Dubrovnik, koga obori
nemilosna trešnja silna,
još će uzračet svojijem dvori
i pun blaga bit obilam. (...)

Reče, i rukom rajska uresa
svoj blagosov gradu poda.

Kad se grad obnavljao

Svetom Vlasi orkvu svetu,
glasovitu nad sve ine
na čas višnjem u zavjetu
s mnogom dikom grada i čine.

Dubrovnik ponovljen nije tako vrijedno književno djelo kao što je *Osman*, ali i ono pokazuje koliko je u dubrovačkoj sredini bilo usrdnog vjerskog raspoloženja i pouzdanja u svetog zagovornika.

Ivan Gundulić (1589—1638), »krstjanin spijevalac, ki pravoga Boga pozna«, kako za sebe kaže u predgovoru *Pjesnima pokornim*, koji u slavenskim književnostima zauzimalje dolično mjesto uz Poljake Jana Kochanowskoga i Pjetra Skargu (1530—1612), ispjevao je u svojoj pastirskoj igri *Dubravci* zanosnu himnu slobodi svog rodnog grada. Napisana 1627. g., ona se vjerojatno prikazivala na blagdan sv. Vlaha 1628. Za taj dan kaže:

Ovo dan je ki dohodi
jednom nami na godište,
u ki slatkoj mi slobodi
činimo ovdí svetilište,
slatkoj slobodi i od časti
i od uresa vjelkovita,
u ki niče i uzrasti
Dubrava ova plemenita.

Na poziv redovnika skup kliče slobodi:

O lijepa, o draga, o slatka slobodo,
dar u kom sva blaga višnji nam Bog je do,
uzroče istini od naše sve slave,
uresu jedini od ove Dubrave,
sva srebra, sva zlata, svi ljudski životi
ne mogu bit plata tvoj čistoj lipoti.

Za Gundulićeva života i dok je on vršio razne javne službe — kako nije dostigao 50. godinu života knez republike nije bio — tvrđava Lovrijenac, podignuta u 11. st., bila je popravljena i proširena. Na njezinoj je sjevernoj strani lik sv. Vlaha s gradom u lijevoj ruci, a na vratima ispod njega urezan je g. 1639. latinski heksametar: »*Non bene pro toto libertas venditur auro*« — Sloboda se ne prodaje za sve blago svijeta. — Natpis postavljen malo poslije Gundulićeve smrti; podudaranje natpisa s posljednjim stihovima Dubravkine himne upućuje na pomisao da je ona dala povod onakvu stiliziranju natpisa. Sv. Vlaho i sloboda, koja vrijedi više od svakog božjeg blaga, i na jednoj i na drugoj strani!²⁹

Francuski maršal Auguste-Frederic-Louis Marmont (1774—1852), koji je poslije borba s Rusima i Crnogorcima oko Dubrovnika dobio naslov »duc de Raguse«, guverner Ilirskih pokrajina sa sjedištem u Ljubljani, podsjetio je svoje zemljake da su sretnim Dubrovčanima najednom oteli mir i blagostanje. Mogao ih je podsjetiti i na to, da su stanovnici »civilizirane oaze posred barbarstva«, kako on kaže, bili duboko povrijeđeni, što se na Orlandu nije više smjela viti zastava sv. Vlaha.³⁰

Bečki kongres 1815. g., koji je sebi postavio zadatak da sredi sve ono što bijaše poremetila francuska revolucija i Napoleonova nesuzdržljiva volja i prebujna mašta, isticao načelo restauracije, tj. obnove stanja prije revolucije. Napustio ga je s obzirom na Dubrovnik kad ga je jednostavno pridružio austrijskim zemljama. Nabrajajući sve ono što će dobiti Austrija, lakonski se kaže, da joj se, uz ostalo, davaju područja koja su tvorila bivšu Dubrovačku republiku — »les territoires ayant formé la ci-devant République de Raguse«.

Protiv francuskog zahvata protestiraše Turska i Rusija, a čuo se osuđujući glas i Austrije i Engleske. Protiv Bečkog kongresa i njegova završnog akta (acte final) od 9. lipnja 1815. nije bilo, u doba njegova zasjedanja i nekako do četrdesetih godina devetnaestog stoljeća, odlučnijeg protivljenja. Ali u šarenom društvu, koje se u doba kongresa okupilo u Beču, pored okrunjenih glava, njihovih dvorjanika, savjetnika, diplomata i sličnih, bilo je i ljudi koji su, po svom vlastitom nahođenju, htjeli nešto poduzeti u korist zemlje ili države kojoj pripadahu. Takav bijaše i Dubrovčanin Vito Marija Bettera (1770—1841). Žestoki antibonapartist zbog udara koji Napoleon bijaše zadao Dubrovniku, radio je poslije protiv Bečkog kongresa i protiv austrijskog državnog kancelara Metternicha zbog pripojenja Dubrovnika Austriji. Pismo, koje je na hrvatskom jeziku pisao iz Genove u Dubrovnik 8. travnja 1815. (bilo je to za Napoleonovih »sto dana«, od 20. III do 28. VI 1815) počinje riječima: »U ime Boga i Svetoga Vlaha! Ja se upućivam danas put Parida s velikom misli od našega oslobođenja.«³¹

²⁹ Beritić L., Utvrđenja grada Dubrovnika, Zagreb (Jugoslavenska akademija 3), 1955, passim.

³⁰ »... heureuse population, à laquelle nous sommes venus enlever brusquement la paix et la prospérité« — »... oasis de civilisation au milieu de la barbarie«. *Mémoires du maréchal A. L. Marmont duc de Raguse de 1792—1832*, Paris, 1857, III, 161.

³¹ U povodu poglavlja *Afera Bettera* u drugoj knjizi Vojnovićeva *Pađa Dubrovnika*, str. 385—412, sabrao sam u Beču opsežan arhivski materijal o tom pitanju, na kome se osniva moj prikaz u *Hrvatskoj enciklopediji* II, 458. R. Malxner, Vito Bettera-Vodopić, *Anali Histroijskog instituta Jugoslavenske akademije u Dubrovniku*, III (1954), 407—426.

Potres g. 1667. bijaše težak udarac; manji nije bio gubitak državne nezavisnosti. Prvi je došao iznenada, drugi je imao svojih preteča. Na glas o nadiranju francuske vojske sastalo se na vijećanje Malo i Veliko vijeće. Francuska će vojska, govorilo se, samo proći kroz Dubrovnik ili, ako ustreba, ostati samo dotle, dok se riješe neka strategijsko-politička pitanja. Ne bude li tako, u vijeću je pao prijedlog o emigraciji. Na broдове će se ukrcati najdragocjenije stvari, među njima i sv. Vlaho, i zaploviti u Egejsko more. Sultan neka dade jedan otok da Dubrovnik skloni sebe i svoju slobodu. Ovaj je motiv obradio Ivo Vojnović u prvom dijelu svoje Dubrovačke trilogije. Orsat Veliki na vrhuncu svog zanosa i očaja veli: »Pa ako ova tisućgodišnja zemlja slobode valja da propane, a mi ho'mo! ... braćo, — djeco! Eno nam lađa našijeh u portu. Ukrajmo se, ponesimo barjak i sv. Vlaha, pa odjedrimo, — kako naši davni oci! — Oh! sretnog plova! ... Ho'mo! Ho'mo! Galebi i oblaci će nas pitat: Ko ste? Ikoga ištete? ... a jedra će odgovoriti: Dubrovnik plovi! ... Dubrovnik opet ište pustu hrid, da skrije Slobodu. — Kažite nam je oblaci! ... Dovedite nas do blage grčke zemlje, do zemlje bogova!«

Ispalo je drukčije. Dubrovčani su i ovaj put, kao i za predašnjih nedaća, pobožno klečali pred izloženim sv. Sakramentom.

Starije su se generacije utapale u sjaju prošlosti i umirale. U »Sutonu«, drugom dijelu Dubrovačke trilogije, stari dubrovački vlastelin Luco Orsatov Volzo još g. 1832. poziva pomorskog kapetana Luju Lasića da pozdravi barjak sv. Vlaha ako ga gdje kod po moru sretne. Dobi odgovor da ga više nema. Mlađe generacije, čak i one koje ugledaše Božje svjetlo u predvečerje pada Republike, iako pod dojmom tradicije, odlučno pogledaše u budućnost.

Četrdesetih godina 19. stoljeća u Dubrovniku se već bijaše ustalilo uvjerenje da je politika koju je vodio u doba samostalnosti sada anahronizam i da treba uspostaviti što užu vezu s narodom. I tako je konačno zaplovio strujom, kojom i hrvatski narodni i vjerski život novog doba. Dubrovčanin dr Miho Klaić, uz don Miha Pavlinovića, odlučan je pobornik sjedinjenja Dalmacije s Hrvatskom.

Dok je iz političkog života nestajalo onoga, da tako rečemo, izrazito »dubrovačkog« duha iz doba Republike, u književnosti se duže održao. Odatle ona elegijsko-patriotska crta koja odjekuje u poeziji ne samo do 1848., nego se tu i tamo i poslije susreće. Još 1856. g. pjeva Medo Pucić u svojoj Cvijeti:

»Sveti Vlaho, ti si nam jedina
i ma kopnu i ma moru dlaka.
Ti si ljubav, ti si čast istina,
ti si prava sreća Dubrovnička.«

I nakon toga, kada netko ozbiljnije skrene pažnju na značajne osobine dubrovačkog života prošlih i sadašnjih dana, usporedit će kip sv. Vlaha na gradnjama u Dubrovniku s lavom sv. Marka u Veneciji (Petermann R. E., *Führer durch Dalmatien*, Beč 1899, str. 441), a u svečevu hramu promatrati njegov kip od pozlaćenog srebra na glavnome oltaru, ako je pohodio taj hram prije nego što je kip bio prenesen u stolnu Gospinu

crkvu (Jackson F. H., *The shores of the Adriatic*, London 1908., str. 347—348). Povjesnik Ernest Denis (1849—1921) kaže u uvodu u djelo Luje Vojnovića *La Monarchie Française dans l'Adriatique* (1918) da je sv. Vlaho zadugo branio grad, koji ga bijaše izabrao za svog zaštitnika, protiv barbarstva (str. II).

Ivo Vojnović u predvečerje svoje smrti, gotovo slijep, u zanosu zbog veličanstvene proslave dubrovačkog zaštitnika i zbog njezine znamenitosti za prošlost, sadašnjost i budućnost, napisao je uz ostalo: »Hvala Ti, Sveti Vlaho, što si i ove godine učinio ono Tvoje 'famozo' Čudo od Čudes!... Ti, Sveće naš, svake godine, molili Te ili ne molili Te mi, rastapaš dubrovačko smrznuto srce u Gradu od kamena. A Ti znaš najbolje, Sveti Vlaho, što to hoće rijet, biti od kamena dok ti srce još živo u grudima tuče. Jer nije ni jedna, ni dva, ni deset ni sto godišta, već je nebrojeni niz vjekova proteklo, otkad uspravan, tvrd, neslomivih koljena stražariš na gradskijem mirima motreći sve dobro a praštajući možda i odviše i sve zlo, pa i ludosti i grijeha i slaboće i zloće i skrovite bolove i tiha odricanja i grabežljivosti spekulanta i nemar za ljepotom u duševnom neradu i u preziru krilatih poleta.«³²

Sve u svemu, sv. Vlaho je najpotpunija cjelokupnost pravog pravcatog dubrovačkog »sklada«!

●
³² *Dubrovački horizonti II* (1970) 20—22. Tu je reljef sv. Vlaho Ive Grbića.